

נספח

אחרי שנדפסה ה"תלונה על הזמן" ליהודה אברבנאל (עמ' יג—כז) עלה בידי להשתמש בכתב יד מונטיפיורי סי' 362 הנמצא כיום ב־Jews College בלונדון. כתב יד זה מכיל שירים ופיוטים שונים, ובתוכם נמצא בעמודים סט, א—עב, א שירו של יהודה אברבנאל. וזו הכותרת שבראש השיר: "תלונה על הזמן להחכם דון יהודה אברבנאל זלה"ה, ספר בה את כל התלאות המוצאות אותו מיום היותו וטלטלו וגרוש בנו הגדול וצואתו אליו וכו'". בסוף השיר נמצאים בכתב היד שלושה שירים קטנים שלו (גם בהם מבצבצים ועולים געגועיו על בנו), שהם סימנים לבתי השיר, כדרכם של קצת ממשוררי ספרד בסופי שירים ארוכים, והם נדפסים כאן לראשונה.

כמו כן אביא כאן לפי כתב היד כמה נוסחאות טובות לגוף השיר:

עמ' יג טור 8: ויתנשא ויקום (והתנשא ויקום),
ובזה בא גם המשקל על תקנו.

עמ' טו טור 43: בשם (כשם).

עמ' כ טור 140: וכנורי תליתיו (וכנורי תליתים).

עמ' כג טור 186: ותרוץ עם מתיבי (ופרוש עם מתיבי).

הנה שלושת שירי הסימנים:

סימן למספר הכתים ק"ל

----- / -----
 אַל הנצר התפללתי / לאל במדה במשקל,
 נצילהו נהיגהו / נדריקהו צור על צב ק"ל.

סימן שני

----- / -----
 ----- v ----- v ----- v -----
 ----- v ----- v ----- v -----
 נוסי לצור נסי כחסי מחסי
 חולצי, ואל עושי, אשו נוסי אני,
 ציצי וכן אמצוי יהי מוציא בצי
 חפצי, הכי מציא ראות הכי בני.

סימן שלישי

----- / ----- v ----- v -----
 ----- v ----- v -----
 חלקי ידיד חיקי צבי חשקי
 שימה לאור חשפי, ליום ליל,
 על צב צלח ורכב ולקראת אב
 הכון וקייט לבין חיל.

הסימן השני מגומגם קצת, ואת הסימן יש לראות כנראה בהתחלות
 הבתים (כ, צ) ובסופיהם (י, י). ובסימן השלישי כתוב בכתב היד:
 "לאור חשקי", וכן: "לקראת אב", ותיקנתי לפי העניין
 ולפי המשקל.

מפתחות

רנא

מפתח שמות המשוררים

	אברהם יצחק קאשטילו קלו-קלו	לבנון אברהם דב (אד"ם)
ררא	אליהו חלפון הלוי	הכהן (הכהן)
	אליעזר אויכרי	לבנון מיכה יוסף
רטורל	אליעזר חפץ	(מיכ"ל)
	אפרים לוצאטו	מנחם בן יהודה די
פופח	דב בר גינצבורג	לונזאנו
ניב	דוד זאמושטש	משה בן יואב
	דוד עונקינירה	משה בן מרדכי זכות
קטדקכא	זכריה (יחיא בן סעדיה	משה חיים לוצאטו
קכהקל	אלצ'הארי	משורר עלום שם
פטצא	חזקיה דוד אבולאפיו קמחיקנ	נפתלי הירץ ויזל
קלאקלה	יהודה אריה בן יצחק	סעדיה בן יוסף
עב	ממודינא	סעדיה לונגו
סהעא	יהודה בן יצחק אברבנאל יג'כו	עזריה בן משה מן
מט	יהודה ליב גורדון רלא-רמה	האדומים
	יוסף אלמנצי	עמנואל בן דוד
קדקטו	יוסף בן יהושע הכהן מז"מח	פראנשיס
קנא	יוסף בן משה גאנשו גג'נו	פרץ בן יצחק בעער
קצהקצט	יוסף בן שמואל צרפתי כח"כט	רחל מורפורגו
קסטקעז	יעקב אייכנבוים	רפאל פירשטנטהאל
קנחקסה	יעקב בן דוד פראנשיס קד"קו	שלום הכהן
	יעקב בן יצחק סגרי קב"קג	שלם (שלום) בן יוסף
צטקא	יעקב טרפון	שבזי
לימד	יצחק (מנדיל) בן אבי	שלמה בן מזל-טוב
קפקצא	זמרה	שלמה לויזון
קעחקעט	יצחק לוצאטו	שלמה מלכו (השני)
רהריא	יצחק לוריא (האר"י)	שמואל דוד לוצאטו
מה"מו	ישראל בן משה נגיארה עט"פד	שמעיה קסון
קכב"קבד		שמשון כהן מודון

מפתח השירים

- אוי לי תאמר נפשי [קצה], עוגב רחל עמ' 54.
אומר אני לאשר אוהב [פב], ספונות ו' עמ' ש"ב.
אחי הבהורים [קמא], שירי אפרים לוצאטו עמ' 51.
איומתי תעורר [צט], שירי תימן סי' 88.
איך נעצוץ [קה], שירמן—מבחר עמ' ר"פ.
איכה שלום היקר [קסו], המאסף תשרי תק"ע עמ' ג'.
אילת מחמדים [רי], כנור נעים עמ' 202.
איש שעיר [ריג], נזם זהב עמ' 33.
אל הר זמירות [קכג], קול מוסר שיר מט.
אל יושב הכרובים [קלא], שירי תפארת כ"א דף א, א—ג, ב.
אל מזבח דגון [רכה], מיכ"ל, שירים עמ' מ"ג.
אל תאמינו לדמעות [רמג], כל שירי יל"ג כ"ב עמ' 165.
אלהים מרחם [עג], שירי תימן סי' 366: "שיר נקרא באורך ורוחב, משום שהשורה הראשונה חוזרת גם בראשי החרוזים".
אלי אלי צור גואלי [קצו], עוגב רחל עמ' 70.
אם אומרה לשיר הדר פניך [קמד], תולדות יצחק עמ' 54.
אמאס אני עפרות [נא] 1933 [MGW] עמ' 378; שירמן—מבחר עמ' רל"ו.
אנבל את נבלי [סה], מנחה לרוד עמ' רי"ד.
אני בשיר [צז], דיואן—מודינא עמ' 145.
אני גבר לא אוכל אפרד [פג], ספונות ה' עמ' רי"ח.
אני מפקיד יחידתי [קטז], תיקון חצות דף יד, א—ב.
אנסה אך הפעם [קצח], עוגב רחל עמ' 94.
אצעד ארץ [ריב], נזב זהב עמ' 43.

רנג

אראה שער ראשך [נז], קבץ על יד כי"ב עמ' קי"א.
ארבע עשרה למד [רט], כנור נעים עמ' 149.
ארוממך אלהים [מט], מחזור איטאליאני כ"א דף ק"כ, ב ;
"רשות אחת לברכו לנועם יעידון כל"; שירמן—מבחר
עמ' רמד.

אשאל לעפרת חן [קט], דיואן—פראנשים עמ' 61.
אשה בכל אלה [קב], שירמן—מבחר עמ' רס"ד.
אשה יפה-פיה [ריד], גום זהב עמ' 78.

בגב עיניך צבית חן [כח], שירמן—מבחר עמ' רכ"ד.
בהיכלך שמיר ושית [פט], תיקון חצות דף ה, ב.
ביום אראה הדר מראך [נ], 1933, [MGW] עמ' 377 ;
שירמן—מבחר עמ' רל"ו.

בעודך רעננה [כט], שירמן—מבחר עמ' רכ"ה.
בצוות אל אל תהו [קפ], מליצת ישרון עמ' ה, א ; מבחר—
ברש עמ' 20.

ברדת האמת [קנא], המאסף תקופה ראשונה תקע"א עמ' ס"ט.
ברוך בואך מלך הימים [קצב], אגודת שושנים עמ' 58.

גם כי ביפיך [קיג], דיואן—פראנשים עמ' 211.
גפן פרי הלולים [קסג], המאסף אייר תק"ע עמ' לג.

דודים שער עפרה [קי], דיואן—פראנשים עמ' 46 ; שירמן—
מבחר עמ' שכ"ב.

האם משורר אתה [קמט], בן זקונים דף מ"ט, ב.
הוי הנטבע בטיט [רה], כנור נעים עמ' 146.
הולך לאטי [קכה], רמח"ל, שירים עמ' כ.
הזוללים ההוללים [קכב], קול מוסר שיר ל"ג.
הנשא הגיון [קנב], השלום, פאריס 1802 ; מבחר—ברש עמ' 12.

העולם הזה [צ], אמרי נועם דף קכ"ז, א.
הראית ידיד [פז], דרך חיים עמ' 102.
השיר יהיה לכם [צח], דיואן—מודינא עמ' 146.
התיצבו נגדי מזרות הזבול [קיט], שירמן—מבחר עמ' ש"ו.
ואם רחקת צביה [כח], שירמן—מבחר עמ' רכ"ג.

זמן הכה בחץ שגון [יג], כ"י מונטיפיורי דף 69a—72a ;
ספר הדמעות לש. ברנפלד ח"ב עמ' רס"ב ; שירמן—מבחר
עמ' רי"ז.

חלודה עלתה בשיר ונתקל [קיד], דיואן—פראנשיס עמ' 110.
חרון אפי [צב], דיואן—מודינא עמ' 58 ; שירמן—מבחר
עמ' ר"ע.

טוב מחיי מותי [קמה], תולדות יצחק עמ' 33.

יגון אעתיק מלב [פא], ספונות ו' עמ' ר"פ.
ידיד נפש [פה], זמירות של שבת עמ' ע"ג, קפ"ב—קפ"ד ;
תקון חצות, שאלוניקי ד"ר כ"ה, ב'.
יום זה לישראל [עו], אוצר התפילות עמ' 647 ; זמירות של
שבת עמ' ל"ד.

יום מאורי חשך [מב], תפלת כל פה דף שע"ד, ב'.
יום צמאה אליך בפשי [נה], שומרי החומות עמ' 152.
ילדה יפה אחת [קמ], שירי אפרים לוצאטו עמ' 43.
ימים מקדם זכרתי [נד], שומרי החומות עמ' 155.
יפו דודיך [נג], שומרי החומות עמ' 150.
יפת תואר יפת מראה [עט], ילקוט הפיוטים עמ' שנ"ח.
יש זהב ורב פנינים [פ], ספונות ו' עמ' רפ"ב.

כאשר נטע נח [קצד], אגודת שושנים עמ' 6.

דנה

כוכב ראיתיהו [עד], שירי תימן סי' 13.

כי תראה שיר [צז], דיואן—מודינא עמ' 145.

כילי אני [קג], שירמן—מבחר עמ' רס"ד.

לימין בן עמרם [רלג], כל שירי יל"ג ח"ד עמ' 137.

לנר ולבשמים [עב], ספר השירים—שבזי עמ' י"ד; שירי תימן

עמ' 34.

מה טובו צביה [סא], ברן יחה, עמ' קצ"ב.

מי זה האיש האומר [צד], דיואן—מודינא עמ' 108.

מי זה האיש שוחר שלום [קלח], שירי אפרים לוצאטו עמ' 11.

מי שמך נוטר [קז], דיואן—פראנשיס עמ' 49; מבחר—שירמן

עמ' שי"ז.

מיום דעתי אותך [קלו], קול עוגב דף ס'.

מכובד איש יקר [סג], מנחה לדוד עמ' רי"ג.

מצחק בקוביא [צה], דיואן—מודינא עמ' 54.

מריבה נהיתה [לד]. ברשימה שבידי מיוחס שיר זה לשלמה בן

מזל-טוב, והשוה גם המזכיר ככ"א (1881) עמ' 10 הערה 2.

על יסוד זה, וכן גם על יסוד הסגנון (השווה השיר "על

האשקק" (שח"מת) לשלמה בן מזל-טוב שהתחלתו היא

"שמעוני מתי שכל ואישים / בני מדע וכל חכמי הרשים"

ב"שירים וזמירות" סי' רצ"א) הכנסתי אותו בין שירי

שלמה בן מזל-טוב. בספרי הדפוס מיוחס שיר זה

לשלמה שרביט הזהב, שחי ביוון ובתורכיה במאה הארבע

עשרה, וכך רשום במפורש ב"שירים וזמירות" סי' ר"צ:

"זוה חבר הרב הנזכר [ר' שלמה שרביט הזהב] על האותיות

הקדושות מריבות זו עם זו אשי"שה"; השווה גם שירי

שלמה שרביט הזהב מהדורת דוד כהנא, ורשה תרנ"ד. ואת

המלה "אשי"שה" בכותרת הנ"ל איני יודע לפענח.

נבל שם אל זהב כסלו [קטז], דיואן—פראנשיס עמ' 216.
 נטו צללי ערב [רטו], מיכ"ל, שירים עמ' פ"ז.
 גפשי שכית פז [קמז], שירמן—מבחר עמ' קנז.

עבר קיץ [קסב], המאסף תקס"ט תקופה ראשונה עמ' י'.
 עגלות עמוסות [רב], ציון ב' עמ' 177.

עובר עמוד נא [קיא], דיואן—פראנשיס עמ' 98.
 עוד לבי בי יבער [רכד], מיכ"ל, שירים עמ' קז.
 עורה כבודי [מז], כ"י ברלין סי' 169 דף רע"ה, ב'; ספר
 שעשועים עמ' פ"ח. ותיקנתי לפי המשקל.

עורי יונתי יפתי [ל], שירים וזמירות סי' רל"ד: "אחר לו
 בשינוי נגון מרובע".

עטי עט סופר [רלא], כל שירי יל"ג עמ' 122.
 על מה שער ראשך שחורות [נט], קבץ על יד י"ב עמ' ק"ב.
 על מה תקלל [קד], קול עוגב דף ע"ד, ב'; שירמן—מבחר
 עמ' ר"פ.

עת על אבדן עמי [רלט], כל שירי יל"ג ח"ה עמ' 51.

פער לבלי חוק [קמח], בן זקונים דף ל"ט, א.

ציון אמרתי אסתיר עיני [קסט], המאסף אב תק"ע עמ' ל"ו.
 ציון הנדחה [קלט], שירי אפרים לוצאטו עמ' 59.
 ציון הרת כל יופי [רלה], כל שירי יל"ג ח"ה עמ' 1.

קודר מר הייתי [ריט], מיכ"ל, שירים עמ' קיד.
 קושט ויושר [ריא], כנור נעים עמ' 235.

ראיתי בבוקר [ר], שירי שפת קודש ח"ב עמ' 69.
 רופא ימין ידיו [קמב], שירי אפרים לוצאטו עמ' 63.

רנ

שאו מני והלאה [קנח], ניר דוד עמ' 3.
שובי יפת עין [לב], שירים וזמירות סי' רנ"ה: "עוד לו
בנגון רני ושמחי".
שיר מזמור להזכיר [קל], חנוכת הארון דף ג', ב': רמח"ל,
שירים עמ' קל"ח. וצ"ל: לך ה' נכספה נפשי.
שם אתי באחו [רכג], מיכ"ל, שירים עמ' ק"י.
שמאלו תחת ראשי [קעט], שומרי החומות עמ' 168.
שמעי בת [קעח], שמן משחת קודש דף רפ"ג, ב'.
שפל רוח אני [ק], שירי תימו סי' 260.

רנח

המקורות

(סדור) אוצר התפילות, הברכות וההודאות התשבחות והתהילות
וילנא תרפ"ג.

אגודת שושנים, כולל שירים ומליצות שונות מאת דוד
זאמושטש, ברסלוי תקפ"ז.

אמרי נועם, סדר שירים ופזמונים ותפילות ותחינות, אמשטרדם
שצ"ג.

בן זקונים, מזמור לדוד, לר' חזקיה דוד אבולאפיו, ליורנו תקנ"ג.
ברן יחד, ילקוט שירי תפילה עתיקים גם חדשים, הסדיר והוציא
לאור א. מ. הברמן, ירושלים תש"ה.

דיואן, לר' יהודה אריה ממודינה, מהדורת שמעון ברנשטיין,
פילדלפיה תרצ"ב.

דיואן, לר' עמנואל בן דוד פראנסיש, מהדורת שמעון ברנשטיין,
תל-אביב תרצ"ב.

דרך חיים, כולל שירים בחכמה מוסר ומידות... להגאון...
מנחם די לונזאנו, מהדורת מאיר וואנדר, לבוב תרצ"א.

זמירות של שבת, ערוכות ומפורשות ע"י גפתלי בן-מנחם,
ירושלים תש"ט.

חנוכת הארזן, לר' משה חיים לוצאטו, ויניציאה תפ"ט;
ירושלים תשי"ח.

ילקוט הפיוטים, מבחר שירים עתיקים מזמנו של יוסי בן יוסי
ועד זמנו של ר' ישראל נגארה, ירושלים—תל-אביב תשי"ח.

כל שירי יהודה ליב גורדון, ורשה תרס"ה.

רנט

כנור נעים, לשמואל דוד לוצאטו, ורשה תרע"ג.

כתב יד ברלין, סי' 169.

כתב יד מונטיפיורי סי' 362.

המאסף, תקס"ט, תק"ע, תקע"א.

מבחר השירה העברית באיטליה, יוצא לאור ע"י חיים

שירמן, ברלין תרצ"ד.

מבחר השירה העברית החדשה, מר' משה חיים לוצאטו עד

היום, יוצא לאור ע"י אשר ברש, ירושלים תרצ"ח.

מתוזר איטאלייני, ליוורנו תרט"ז.

מיכ"ל, שירים, שיריו, תרגומיו, אגרותיו בצרוף מבוא וציונים

מאת יעקב פייכמן, ברלין תרפ"ד.

מליצת ישרון, לשלמה לויזון, וינה תקע"ו; תלאביב תש"ד.

מנחה לדוד, קובץ מאמרים בחכמת ישראל מוגש ליובל

השבעים של החכם ר' דוד ילין, ירושלים תרצ"ה.

נזם זהב, כולל צ"ז שירי זה"ב אשר שר יוסף אלמנצי, פדובה

תרי"ח.

גיר דוד, לשלום הכהן, וינה 1834.

ספונות, ספר שנה לחקר קהילות ישראל במזרח, ח"ה: ירושלים

תשכ"א; ח"ו: תשכ"ב.

ספר הדמעות, מאורעות הגזרות והרדיפות והשמדות, מהדורת

שמעון ברנפלד כ"ב, ברלין תרפ"ד.

ספר השירים, שחבר משה חיים לוצאטו, מכונסים ע"י שמעון

גינצבורג, השלים והוסיף, מבוא כללי בנימין קלאר, ירושלים

תש"ה.

ספר שעשועים, לר' יוסף בן מאיר בן זכארה, יוצא לאור ע"י

ישראל ווידוון, ברלין תרפ"ה.

רס

עוגב רחל, ספר כולל שירים ואגרות ומכתבים שונים מאת
הכ"מ רחל מורפורגו, מוצא לאור ביום מלאת מאה שנה
אחרי הולדה, מאת יצחק חיים קסטיליוני, קראקא 1890.

ציון, והוא אוצר מוש לחכמי בני ישראל, פראנקפורט על גנה
מיין תר"ב.

קובץ על יד, דברים שבכתב היוצאים לאור בפעם הראשונה,
כ"ב ירושלים תרצ"ו.

קול מוסר, חמשים שערי שירה... מחשבות חרוז לאחד יוצא
זנב לאריות שבחבורה שמשון כהן מודון, מנטובה תקכ"ה.

שומרי החומות, זרמים ותקופות בתחיה הישראלית, מאת
שמעון ברנשטיין, תל-אביב תרצ"ח.

שירי אפרים לצאטו, עם מבוא מאת יעקב פיכמן, תל-אביב
אביב תש"ב.

שירי שפת קודש, לאד"ם הכהן, וילנא תר"ל.

שירי תימן, אספם ובארם א. צ. אידלזון, בהוספות הערות
והגהות מאת נ. ה. טורטשיגר, סינסינטי תרצ"א.

שירי תפארת, לנפתלי הירץ ויזל, ברלין תקמ"ט.

שירים זמירות ותשבחות ופיוטים ובקשות, קושטאנטינה ש"ה.
השלום, לאליהו חלפון הלוי, פאריס 1802.

שמן משחת קודש, לשלמה מלכו (השני), שאלוניקי תקל"ט.

תולדות יצחק, שירים יוצאים לאור בפעם הראשונה מתוך כתיב
יד גנוזים, עם אחרית דבר והערות ע"י ד. אקרט ומ. וילנסקי,

תל-אביב תש"ד.

תפילת כל פה, ליורנו תר"ח.

תקון חצות, ליורנו תקל"ד; שאלוניקי תר"ה.

MGWJ — Monatschrift fuer Geschichte
und Wissenschaft des Judentums,
1933,